

Salhus ferjekai

Av museumsdirektør Erik Småland

Salhus

Like sidan mellomalderen har Salhus vore eit viktig knutepunkt for reisande mellom Bergen og Nordhordland. Her var det frå kong Øystein Magnusson (1103-23) si tid eit såluhus (herberge), som gav namn til staden. Heile seks fjordar og sund munnar ut i Salhusfjorden, og her vaks det tidleg fram ein strandstad med gjestgjevari, handverk og handel. Med etableringa av Salhus Tricotagefabrik i 1859 vart Salhus også ein av dei første industristadene i Hordaland. Fram til området vart overført til Åsane i 1914 var Salhus den største bygda i Hamre.

Som stor industristad vart Salhus tidleg ein viktig anløpsstad for fjordabåtane. Etter avgang frå Bergen gjekk alle nordhordlandsbåtane oppom Salhus før dei spreidde seg ut i vifteform inn gjennom alle fjordar og sund.

Ferjesambandet

I 1930 la Kommunikasjonskomiteen for Bergen fram ein plan for å etablere ferje- og bilruter til Nordhordland. Fylkesmannen si utgreiing frå 1924 om ei ferjerute direkte frå Bergen til Nordhordland vart no vurdert som lite tidsmessig, og det vart argumentert for eit vegsamband gjennom Åsane til Salhus eller Steinestø og bilferje over til Isdalstø på Lindåshalvøya. Hordaland hadde på denne tida mange vegar men få vegsamband. Ei storstilt ubygging av riksvegar, fylkesvegar og ferjestrekk skulle binde dei mange vegstubbane saman til eit vegnett, der landtransport skulle avløyse sjøvegen. Den nye samferdslepolitikken vart gjennomført under mottoet "Frå sjø til land".

I 1934 vart det arbeidd vidare med planen om eit ferjesamband nordover frå Åsane. Ei ferje med utgangspunkt i Salhus ville få eit godt trafikkgrunnlag av passasjerar og last i tillegg til bilar. Nemnda rådde til at det vart oppretta eit ferjesamband frå Salhus til Isdalstø, men det syntte seg uråd å finne høveleg plass til eit ferjeleie i den tronge hamna i Salhus. Ein gjekk difor over til alternativet Steinestø-Isdalstø, der drifta kom i gong 7. juli 1936 i regi av det nyskipa selskapet A/S Ferjetrafikk.

Aasane Automobillag (frå 1954 Åsane Billag) såg også potensialet i eit samband nordover frå Salhus. I 1939 skipa billaget eit dotterselskap på Frekhaugsida, Holsenøy Billag, som også stod for drifta av ei personferje mellom Salhus og Frekhaug i korrespondanse med bilrutene til Salhus. Denne første ferjeruta over Salhus-fjorden vart innstilt då krigen kom.

Salhus ferjekai

Steinestø vart hovudsambandet nordover, men det var framleis bruk for eit samband over Salhusfjorden. I 1954 tok ein til å sprengje bort den store haugen inst i hamna og fekk soleis plass til ein ferjeleie ved sjøhusa der. Ferjedrifta på strekinga Salhus – Frekhaug -Alverstraumen kunne så ta til 1. juni same år med M/F "Torefjell". Få år seinare var heile den store haugen i Salhus bortsprengd. Steinen vart nytta til ny veg frå Tellevikvegen ned til kaiområdet, der heile plassen no vart asfaltert og merka som oppstillingsplass for bilar. Heile plassen på Salhustorget er difor eit resultat av ferjedrifta.

Også i Salhus var det A/S Ferjetrafikk som fekk konsesjonen for ferjedrifta. Bak dette selskapet stod m.a. dei tre lokale dampskipsselskapa, kommunar på begge sider av fjorden samt Åsane Billag. Ferjene vart leigde inn frå Brødrene Wilhelmsens Skipsrederi. Frå 1. januar 1967 overtok Bergen Nordhordland Trafikklag (BNT) ferjekonsesjonen både på Salhus og Steinestø. BNT og Indre Nordhordland Dampbåtlag (INDL) gjekk i 1974 saman og danna Bergen Nordhordland Rutelag (BNR), som stod for drifta til sambandet

over Salhusfjorden vart lagd ned i 1985.

Ferjekaien i Salhus er typisk for si tid. Ferjelemmen med dekke av tre heng mellom to betongtårn. I tårna er det taljer for vaieren som hevar og senkar lemmen. På vestsida av lemmen står eit lite maskinhus med ein elektrisk vinsj. Her står det også ein stang frå den tida lemmen var fjernstyrt. Ein kontrollboks i enden av stanga kunne nåast frå ferja, slik at lemmen kunne styrast frå ferjedekket. Seinare fekk dei også radiostyring, som er standard i dag.

Ferjekaien i Salhus er markant fargesett med turiks og raudbrunt. Desse fargane vart valgt ut av biletkunstnaren Lise Landmark von Krogh og vart nytta på alle vegvesenet sine kaikonstruksjonar i Hordaland frå 1960-talet av.

Ferjesambandet frå Salhus vart aldri noko gjennomgangssamband slik planane frå 1930-talet rådde til. Steinestø-Knarvik vart tidleg hovud-sambandet frå Bergen og nordover. Medan ferjekaiane på Steinestø og i Knarvik stadig vart ombygde og utvida for å ta unna trafikken, var anlegget i Salhus i hovudsak uendra gjennom heile perioden. Etter at Alversundbrua stod ferdig i 1958 vart Alverstraumen teken ut or ruta. Sambandet over Salhusfjorden vart då eit lokalt samband til Holsenøy og Flatøy. Etter at brua over Krossnessundet batt saman Holsenøy og Flatøy i 1977 gjekk ferja berre til Frekhaug på Holsenøy.

Då brua over Hagelsundet stod ferdig i 1982 vart Salhus ferjekai lagt ned i 1985. No kunne ein køyre ferjefritt på bruer frå Knarvik over Flatøy til Holsenøy. I Salhus vart ferjelemmen fjerna og kaien forfall.

Nedlegginga av ferja var ulageleg for mange som måtte krysse fjorden for å kome til og frå arbeid. Til erstatning for ferja vart det difor, som i 1939, oppretta ei personferje mellom Salhus og Frekhaug i korrespondanse med rutebilane og snøggbåten frå Bergen. Betong-konstruksjonen til ferjekaien vart nytta til feste for ei flytebrygge til denne ferjeruta.

Då Nordhordlandsbrua opna i 1995 vart både personferja over Salhusfjorden og ferjestrekket Steinestø-Knarvik lagd ned. Då var alle dei planlagde ferjerutene frå utgreiingane på 1930-talet borte og ein kunne køyre ferjefritt like frå Bergen til Sogn.

Kulturminnet

I Kulturminneåret 1997 vart Salhus ferjekai valgt som Hordaland Vegvesen sitt kulturminne. Etter omfattande istandsetjing i 1999-2000 er Salhus ferjekai no i god stand. Den nye lemmen kjem frå den nedlagde ferjekaien på Vikanes i Osterfjorden. Men, som heilskapleg kulturminne er heile anlegget, ikkje berre sjølve kaien, viktig. I dag er dei oppmerka køfelta på Salhustorget erstatta av parkerings-plassar. Men sjølve plassen finst og minner oss om ferjetida, ei svært viktig del av samferdslesoga på Vestlandet.

Ferjekaien i Salhus er også ein del av eit heilskapleg historisk bygningsmiljø med m.a. sjøhus, gjestgjevare og Salhus Tricotagefabrik som er eit av dei nasjonale industriminna. I den gamle rutebilgarasjen i Salhus restaurerer veteranklubben til Gaia Trafikk veteranbussane til selskapet. Salhus vert i dag rekna som eit unikt minne over utviklinga innan handel, industri og samferdsle, og Bergen kommune har regulert heile dette miljøet til verneområde.

Den før så travle hamna i Salhus ligg no stille att etter at fjordabåtane og ferja er borte. Likevel kan denne hamna gje oss innblikk i ein lang og spanande samferdslehistorie. Står ein på Salhustorget i dag, kan ein i eit blikk fange heile den lange samferdsle-utviklinga på Vestlandet. Til høgre ligg det gamle gjestgjevaret som eit minne om den tid folk rodde og sigla til Bergen, rett fram ligg dampskipskaien frå 1870-åra, til venstre har vi ferjekaien frå 1954 og tvers over fjorden ligg Nordhordlandsbrua frå 1995 som siste del

av dei store bruprosjekta som no bind saman Åsane, Flatøy, Holsenøy og Lindåshalvøya.

M/F "Osterøy" heiser på plass ny ferjelem 18.november 1999. Foto: Thorunn Lunde

Sjå frå Nasjonal verneplan for veger, bruer og vegrelaterte kulturminner
Statens vegvesen – Region Vest her (pdf)